

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Historické vědy
Pravěká a středověká archeologie

TEZE DISERTAČNÍ PRÁCE

Nové přístupy v prezentaci a popularizaci archeologie.
Výzkum didaktických aspektů současné role archeologie ve společnosti.

New Approaches in Presentation and Popularization of Archaeology.
Research of the Didactic Aspects of the Archaeological Contribution
to Contemporary Society.

Veronika Puhačová

Praha 2018

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miroslav Popelka, CSc.

Obsah

1 ÚVOD	3
2 METODOLOGIE A POSTUP PRÁCE	4
3 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA KAZUISTIK	6
3. 1 Případová studie Krumbenowe	6
3. 2 Vzdělávací archeologický komiks Den v životě neolitické ženy	7
3. 3 Edukační práce s germánským pohřebišťem Dobřichov-Pičhora	7
3. 4 Konceptová analýza edukačního programu Příběh pravěku aneb co bylo, když nebyla škola	8
3. 5 Experimentální archeologie a její přínos na příkladu Kurzu experienciální archeologie.....	8
3. 6 Popularizace prostřednictvím online článků	9
3. 7 Intermediální postupy ve videu Když hroby promlouvají.....	9
4 ZOBECNĚNÍ A VÝSLEDKY VÝZKUMU	9
5 ZÁVĚR	16
6 LITERATURA	18

1 ÚVOD

Vědní obor archeologie za poměrně krátkou dobu své existence urazil velmi dlouhou cestu a vyvinul se v komplikovanou disciplínu s rozmanitými postupy. Tak, jako se postupně měnily metody archeologie, proměňovala se i její společenská role. Obzvláště v posledních dvaceti letech, nepochybně také díky rozmachu stavební činnosti a nutnosti záchranných výzkumů, se však archeologie dostala na zvláštní pomezí mezi respektovanou vědou s nádechem tajemství a dobrodružství, a trpěnou povinností. Oslava a ochrana kulturního dědictví pro něj samotné se nyní někdy zdá být více než minulost, o které tyto hmotné prameny tiše vyprávějí (*Van Sledright 2011*, 156). Vymanit se z tohoto stereotypního nazírání na uplatnění archeologie v moderním světě není jednoduché, avšak pokoušet se o to by mělo být pro archeology téměř existenciálně podstatným úsilím. V současném diskurzu oboru se však popularizace krčí ve stínu badatelsky hodnotnějších témat a její vědecké uchopení není často vůbec připouštěno. Při tom není pochyb, že jakožto věda, z velké části financovaná z veřejných prostředků, by se také vztahem s veřejností měla na odborné úrovni zabývat.

Vztah archeologie a veřejnosti potřebuje být kriticky zkoumán a nahlížen, ovšem archeologové, kteří se touto problematikou zabývají, musí být schopni přesvědčivě odpovídat na otázky, týkající se přínosů oboru a jeho poznatků pro veřejnost (*Skeates, R. – Carman, J. – McDavid, C. 2012*, 5). Efektivní komunikace archeologie s veřejností však není jen otázkou výběru témat, je potřeba také porozumět metodám, které na poli popularizace fungují. Budeme-li vědět, jaké přístupy jsou vhodné a co se naopak ukazuje jako nefunkční, ušetříme sobě i kolegům mnoho energie, času i peněz. Praktické příručky, věnující se popularizaci archeologie, jsou však ve světě velmi vzácné, ačkoli pracovních pozic, kde je tato schopnost vyžadována, stále přibývá. Nelze však vytvořit jakéhosi průvodce popularizační praxí, aniž bychom znali teoretické pozadí. Je ošidné mýnit, že praktická odvětví s teoriemi nepracují či je nepotřebují. Pracují s nimi, avšak jinak a ve více vrstvách. Právě teorie dokáže zdokonalit praktické jednání (*Valenta 2014*, 171).

Tato dizertační práce si však neklade za cíl být “velkou teorií” odtrženou od jakékoli empirické zkušenosti. Právě naopak, snaží se na základě četných praktických zkušeností formulovat zásadní teoretické otázky, analyzovat je a následně poznatky aplikovat v praxi. Je to úhel pohledu, nástin jednoho z přístupů k věci a výzva k přemýšlení. V neposlední řadě má být práce také inspirací všem archeologům (i nearcheologům), kteří do hlubokých vod popularizace vstupují či už na nich plují a touží po novém větru v plachtách. Na první pohled by se práce svou interdisciplinarností a přesahem do zdánlivě odlišných, převážně praktických oborů, mohla zdát být těsně na hraně archeologického pole, pro někoho možná až za ní. Není to práce materiálová, není naplněna citacemi z nálezových zpráv ani nepřináší nové konkrétní poznatky o specifických obdobích naší minulosti. Přesto se domníváme, že je to právě archeologie, která stojí v centru našeho úsilí a o jejíž chápání v ní jde. Minulost jako taková je zde ve své nejobecnější rovině nahlížena ne jako časový úsek odtržený od doby, ve které žijeme, ale, jak již bylo nastíněno výše, jako významná součást našeho světa.

2 METODOLOGIE A POSTUP PRÁCE

Celek můžeme rozdělit na dvě části – teoretickou a empirickou. Práce začíná tou nejobecnější teorií, kterou následně interdisciplinárně prohlubujeme a propojujeme s odkazy na konkrétní uplatnění analyzovaných problémů a témat. Zároveň se v teoretické části snažíme vyzorovat určité komplexní přístupy, které v teoretické i praktické rovině odpovídají našemu výzkumnému záměru. Právě interdisciplinarita je však v celé práci naprosto klíčová. Byť někteří autoři pochybují, zda výsledek propojení humanitních a exaktních věd spolu s kreativním přístupem s uměleckými prvky může být harmonický (*Bosch – Herik – Doorenbosch 2009, 129*), tato práce se o takové tvůrčí provázání pokouší. V hlavní roli však stále zůstávají archeologické prameny, významnou oporu pro jejich prezentaci pak tvoří muzejní pedagogika a didaktika. Tímto interdisciplinárním pohledem se práce snaží nejprve v teoretické, a posléze i v praktické rovině hledat klíčové aspekty popularizace archeologie (podrobněji v kapitole Zobecnění výsledků výzkumu), pokládat v jejich rámci nové otázky a nastiňovat spektrum odpovědí.

Základní pojetí práce stručně shrnuje následující hierarchie výzkumných konceptů:

Oblast výzkumu	Interdisciplinární výzkum na pomezí archeologie a pedagogiky
Téma výzkumu	Popularizace archeologie
Výzkumný problém	Didaktická transformace archeologických pramenů pro potřeby efektivní popularizace oboru
Klíčové koncepty	<ul style="list-style-type: none"> • Role archeologie ve společnosti 21. století • Kultura, vzdělávání a výchova • Uplatnění archeologického poznání • Efektivní metody popularizace • Interdisciplinarita
Teoretický kontext a vlivy	<ul style="list-style-type: none"> • Public Archaeology (<i>C. Holtorf, N. Merriman, M. Popelka - M. Šmolíková, Public Archaeology Journal, Oxford Handbook of Archaeology</i>) • Experimentální archeologie (<i>H. Ole-Hansen, R. Tichý, EXARC Journal, Živá archeologie</i>) • Muzejní pedagogika (<i>E. Hooper-Greenhill, P. Šobáňová, K. Tomešková, Museum Education Journal</i>) • Didaktika (<i>K. M. Bartoy, Z. Beneš, J. Maňák</i>) • Sociologie a filozofie (<i>J. Šubrt, G. Lipovetsky, V. Bělohradský</i>) • Marketing, public relations a strategické plánování • Kreativní přístup a prvky umění
Cíle výzkumu	<ul style="list-style-type: none"> • Analýza fenoménu popularizace archeologie v 21. století

	<ul style="list-style-type: none"> • Analýza edukačního potenciálu archeologie • Identifikace efektivních přístupů a metod • Ukázka metodologie a praxe archeologické popularizační práce
Výzkumné otázky	<p><i>Teoretické</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Co může archeologie přinášet současné společnosti • Co společnost může očekávat od archeologie • Co znamená efektivní popularizace a jaké má podoby <p><i>Empirické</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Jakými prostředky lze efektivní popularizace dosahovat • Jaké jsou didaktické aspekty práce s archeologickými prameny v kontextu efektivní popularizace • Jakým směrem by se měla v budoucnu zaměřovat popularizace archeologie
Metodologické postupy	<ul style="list-style-type: none"> • Teoretická analýza • Kvalitativní výzkum • Akční výzkum • Reflektivní praxe

Tab. 1 Hierarchie výzkumných konceptů práce

Druhou, praktickou část této práce jsme se rozhodli pojmout jako akční výzkum, který je založený na vlastní popularizační praxi. A to ze tří důvodů – za prvé nám to umožnilo otestovat teoretický přístup a metody, analyzované v první části práce, za druhé jediné využití vlastních aktivit nám poskytuje detailní pohled na celý popularizační proces, od návrhu přes realizaci až po evaluaci. Třetím důvodem pro volbu vlastní praxe je také fakt, že autorka práce se necítí oprávněná jakkoli hodnotit dopad popularizačních aktivit svých kolegů, neboť do nich z podstaty věci nikdy nemůže mít natolik podrobný vhled, jaký je pro nastíněné výzkumné otázky zapotřebí. Názory archeologů činných na poli popularizace archeologie však nemohly být z práce vynechány, proto byl také proveden kvalitativní výzkum mínění odborné veřejnosti, kterým se zabývá samostatná kapitola a který tvoří diskuzi s předkládanými teoriemi.

Pro praktickou část práce se jako nejvhodnější ukázala metoda akčního výzkumu. Ta vznikla na základě kritiky tradiční pozitivisticko-empiricky orientované vědy, neboť výsledky konvenčních výzkumů ovlivňují praxi jen omezeným způsobem. Vliv jakéhokoli výzkumu se však může zvětšit, pokud se na něm budou aktivně podílet ti, jichž se týká. Od poloviny 20. století se proto objevuje akční výzkum, jenž usiluje o změnu stavu zkoumané problematiky, není hodnotově neutrální a má za cíl aktivizaci, kritické uvědomění a emancipaci zkoumaných subjektů. Výzkumníci i zkoumaní mají v akčním výzkumu rovnocenné postavení, témata zkoumání jsou vztažena k praxi a snaží se spolupracovat při řešení sociálních a politických problémů a poukazovat na stávající společenské problémy. Samotný proces výzkumu je pak procesem učení a změny (Hendl 2016, 142).

V akčním výzkumu se uplatňují především metody kvalitativní. Na začátku se musí definovat problém praxe a cíl změn, poté se sbírají a vyhledávají další informace, které mají poskytnout náměty k diskuzi. Nejedná se o jednorázový výzkum, ale spíše o cyklus

složený ze čtyř navazujících a opakujících se kroků – plánování, akce, pozorování, reflexe (*McNiff – Whitehead 1988*, 41). Právě akční výzkum je velmi vhodný pro archeology činné v aplikovaném výzkumu, pod který nepochybně patří také popularizace, protože narozdíl od striktně vědeckého teoretického archeologického přístupu je zde stěžejní hluboká orientace na praxi a také intuitivní level výzkumu (*McGhee 2012*, 214).

Jde v podstatě o přístup akčního výzkumníka a reflektivního praktika zároveň. Reflektující teorie zpřesňuje, určuje a operacionalizuje zkušenost a reflektovaná praxe zpětně reflektuje míru úspěšnosti aplikace teorie, což vytváří hermeneutický kruh, vlastní všem vědám (*Šíp 2013*, 22). Reflektující muzejní pedagog či archeologický popularizátor (stejně jako učitel ve škole) dříve, než přistoupí k dalším realizacím, nenechá bez povšimnutí (mnohdy zřetelný) rozdíl mezi situací před akcí a po ní. Při zvažování edukační situace a její kvality si pozorně všímá vlivu poznávacího potenciálu využitých artefaktů a metod i jedinečnosti prostředí (*Tomešková 2016*, 15).

Pro co nejnázornější přístup jsme zvolili model jednotlivých kazuistik. Právě předávání praktických poznatků a znalostí pomocí případů-kazuistik je důležitou technikou v mnoha různých oborech, od medicíny až po právo. Také v pedagogické praxi se využívají kazuisticky orientované příklady, propojující teoretické didaktické pojmy s pozorovanými jevy (*Janík – Minaříková 2011*, 35), proto i na poli archeologické popularizační práce takový model hraje významnou roli. Jelikož se však jedná o různorodé aktivity a každý případ zahrnuje různou časovou náročnost, různé cíle, cílové skupiny i didaktické prostředky, struktura jednotlivých kazuistik je tomu vždy uzpůsobena. V každé však nalezneme základní popis a cíle aktivity, postup práce od námětu přes zvolený obsah, prostředky, realizaci, a pokud je to možné, i evaluaci. Kazuistiky by nám tak měly pomoci s hledáním odpovědí na empirické výzkumné otázky, vymezené v hierarchii výzkumných konceptů v tab. 1.

3 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA KAZUISTIK

3. 1 Případová studie Krumbenowe

Hlavní cíle této studie byly v kontextu této práce a jejích výzkumných otázek a v rámci popularizace formou oživených akcí stanoveny takto:

- zkoumat schopnost lidí interagovat s předpamětní minulostí
- studovat, jak na laickou veřejnost působí setkání s pravěkem v jeho oživené podobě
- sledovat preference jednotlivých období pravěku mezi laickou veřejností
- sledovat zájem o jednotlivé aspekty života v pravěku
- sledovat zdroje návštěvnosti
- sledovat efektivitu jednotlivých didaktických přístupů při prezentaci života v pravěku a středověku
- zaměřit se na chování jednotlivých věkových kategorií

Tyto body byly sledovány na případu oživené historické akce Kupecká osada Krumbenowe, kterou v roce 2016 již potřetí pořádalo Regionální muzeum v Českém Krumlově spolu s Ústavem archeologické památkové péče středních Čech. Akce Kupecká osada Krumbenowe s podtitulem Veletrh pravěké a středověké kultury je ojedinělá historicky

průřezová akce, zaměřená na prezentaci a popularizaci archeologie. V podobě symbolického tržiště názorně seznamuje návštěvníka s technologickým vývojem lidstva od doby kamenné po středověk, to vše na základě archeologických pramenů a formou experimentální archeologie. Program je založen na interaktivní prezentaci a rekonstrukci řemesel, výrobních procesů a životního stylu a jeho součástí jsou také přednášky s ukázkami, pravěká módní přehlídka, vystoupení s pravěkou hudbou i tancem, "Muzeum v zahradě" nebo „Stezka mladého kupce“, určená dětem. Akce se koná každoročně v září, je bezbariérová, přístupná zdarma a určená všem věkovým skupinám. Vzhledem k návštěvnosti (více jak 4 tisíce lidí za víkend) jsme tuto akci zvolili jako modelový příklad potenciálně vysokého dopadu popularizace archeologie.

3. 2 Vzdělávací archeologický komiks Den v životě neolitické ženy

Tato kazuistika si kládla za cíl představit proces vzniku a uplatnění vzdělávacího komiksu založeného na archeologických poznatcích. Jako námět komiksu byl zvolen život ve starším neolitu, a to prostřednictvím prezentace výsledků konkrétního výzkumu neolitické osady kultury s lineární keramikou ve Velimi, který přinesl nečekané poznatky včetně objevu neolitické studny (*Chlup 2016*). Osídlení a nálezy jsou v komiksu nahlíženy ne z makrospektivního hlediska dějinného, ale naopak z mikrospektivy každodennosti. Život na neolitickém sídlišti je líčen očima jednoho z jeho obyvatel (respektive obyvatelky), a to v rámci jednoho dne. Personifikací jinak zcela anonymních lidí, kteří tuto lokalitu před sedmi tisíci lety obývali, komiks přibližuje detailní archeologické poznatky v kontextu jejich vzniku a užívání a podává čtenářům pro ně abstraktní data snadno srozumitelnou formou. V komiksu je také představen způsob získávání těchto poznatků a v obecné rovině i výpovědní hodnota a přínos archeologie pro současnou společnost.

Kazuistika popisuje detaily, týkající se koncepce, financování i odborného uchopení archeologických pramenů. Dotýká se obzvláště problematiky interpretace v narativním přístupu a ukazuje tak možnosti práce s odbornými výsledky v popularizačním kontextu. V kazuistice nalezneme také rozbor didaktických prvků v komiksu uplatněných a jeho mezioborový přesah, umožňující zapojení komiksu do školní výuky průřezových témat.

3. 3 Edukační práce s germánským pohřebištěm Dobřichov-Pičhora

Třetí kazuistika se zaměřila na popularizační práci s vybranou archeologickou lokalitou a možností jejího zpřístupňování veřejnosti. Je rozdělena na několik částí. V první z nich autorka popisuje koncepci a realizaci naučné Stezky Markomanů, založené na konkrétních nálezech z pičhorského pohřebiště (*Droberjar 1999*). Propojují se zde hmotné i digitální formy prezentace, neboť stezka má také svou virtuální podobu, která rozšiřuje informace obsažené na naučných tabulích. Druhá část se týká akcí, které se na stezce pravidelně konají, a jsou určeny jak školám, tak místním obyvatelům. Kazuistika se tak stává ukázkou jednoho z přístupů ke komunitní archeologii, rozebírané v teoretické části práce. Nechybí opět ani rozbor použitých didaktických prvků a pedagogického uchopení. Třetí část kazuistiky se pak zabývá možnostmi rozšíření celé práce s lokalitou do popularizačních médií.

3. 4 Konceptová analýza edukačního programu Příběh pravěku aneb co bylo, když nebyla škola

Cílem čtvrté kazuistiky bylo detailně představit proces tvorby i realizace archeologického vzdělávacího programu pro školy a zkoumat jeho působení na žáky. Výzkumná metodologie, která byla aplikována, se zaměřila na hloubkovou studii obsahových i didaktických aspektů konkrétního vzdělávacího programu a jejím cílem bylo odhalit funkční (a také nefunkční) procesy a postupy. Zkoumaný archeologický program probíhá v Informačním centru keltské kultury na zámku Nižbor od května roku 2017 a je primárně určen žákům 1. stupně ZŠ, vzácněji ho však navštěvují také 6. a 7. třídy 2. stupně. Realizují ho zaměstnanci Ústavu archeologické památkové péče středních Čech. Program nese název Příběh pravěku aneb co bylo, když nebyla škola. Zaměřuje se na zapojení dětí do pravěké společnosti a představuje žákům alternativy trávení času v dětství. Program žáky názorně seznamuje s hmotnou kulturou pravěku a naznačuje tak dávné kořeny našich používaných předmětů. Prostřednictvím aktivizačních metod přivádí žáky k zamyšlení nad relativitou některých současných hodnot a pomocí pravěkých analogií jim rozšiřuje obzory vnímání našeho moderního světa.

Podkladem pro analýzu byla první sezóna konání programu (květen-říjen 2017), v rámci které program proběhl celkem dvacetosmkrát a prošlo jím cca 750 žáků. Vycházeli jsme nejen z pozorování autorky této analýzy, ale také ze slovní i dotazníkové evaluace, provedené mezi pedagogy zúčastněných žáků. Analýza popisuje jednotlivé fáze příprav a také směr pedagogického uvažování o archeologických poznatcích, které tvoří základní kámen programu. Vysvětluje dále jejich didaktickou transformaci do vzdělávacího obsahu, který se program snaží žákům předat. Rozebírá dílčí praktické i teoretické problémy, které v průběhu první sezóny nastaly a zaměřuje se na poznatky o práci s dětskými prekoncepty, vztahujícími se k období českého pravěku. V závěru analýza nastiňuje možné změny a návrhy na zlepšení.

3. 5 Experimentální archeologie a její přínos na příkladu Kurzu experienciální archeologie

V této kazuistice jsme se soustředili na význam experimentální archeologie v kontextu vzdělávání na principu zážitkové pedagogiky. Jako příklad nám posloužil Kurz experienciální archeologie, který se konal v červenci 2016 v Pravěké osadě Křivolík, a to ve spolupráci sdružení Bacrie, Ústavu archeologické památkové péče středních Čech a Ústavu pro archeologii FF UK. Kurz byl určen vysokoškolským studentům archeologie a jeho cílem bylo rozšířit jim nejen obzory možností archeologického poznání, ale také umožnit spatřit šíři materiální kultury, která se běžně v archeologických kontextech nedochovává. Kurz se skládal nejen z odborných workshopů různých pravěkých technologií (jako například výroba štípané a broušené industrie, využití rostlinných materiálů, textilní výroba či výroba keramiky), ale také ze zážitkových prvků. Byla provedena následná evaluace, která ověřila, že studenti velmi oceňují takovýto způsob doplnění vysokoškolské výuky, a že zvolené pedagogické postupy založené na konstruktivismu a metodách „problem based learning“ (Wood 2013) vedou k dobrým výsledkům. Kazuistika také otevřela nové teoretické otázky vztahu experimentální a experienciální archeologie (srov. Smetánka 2004 vs. Deady 2014) a přispěla k otázce významu archeoparků a archeoskanzenů ve vzdělávání společnosti.

3. 6 Popularizace prostřednictvím online článků

Šestá kazuistika se věnovala využití webových platforem pro popularizaci archeologie ve formě článků a zabývala se efektivními způsoby, jak čtenáře oslovit. Nejprve v obecné rovině a poté i praktické jsme se v této kazuistice pokusili ukázat didaktické i žurnalistické metody, které se osvědčily a které vedly k vysokému zájmu o vybrané články (na základě webové analytiky i zájmu médií). Tři konkrétní příklady (1. Máme svůj objev roku. Zkoumáme sedm tisíc let starou studnu. 2. O kráse a módě keltských žen. 3. Rozhovor Před zánikem nestojíme. Se Zdeňkem Šámalem o archeologii, detektorech a koníčcích.) představovaly nejen postupy tvorby archeologických popularizačních článků a jejich souvislost se současnou společností, ale také možnosti práce s archeologickými prameny a jejich didaktickou transformaci pro daný účel.

3. 7 Intermediální postupy ve videu Když hroby promlouvají

Poslední kazuistika se zaměřila na využití audiovizuálních trendů v archeologické popularizaci a možnosti jejich vzdělávacího uplatnění. Na příkladu videa Když hroby promlouvají, které kombinovalo oživené záběry z doby římské a záběry z archeologické práce, jsme se pokusili ukázat možnosti, jak názorným způsobem přiblížit veřejnosti metody a smysl archeologie a zároveň zachovat veškeré současné trendy audiovizuální tvorby. Přesah popularizačního videa do uměleckého klipu umožnila spolupráce se studenty Fakulty multi-mediálních komunikací Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Díky narativní linii, video provázející, a uplatnění didaktických prvků bylo možné video zapojit nejen do vzdělávání dospělých, ale také dětí. Kazuistika se proto věnuje i využití videa v rámci vzdělávacích programů.

4 ZOBECNĚNÍ A VÝSLEDKY VÝZKUMU

Práce představuje určitou koncepci archeologické popularizační praxe, vycházející z interdisciplinárního přístupu. Neznamená to však, že jde o jediné správné uchopení, ba právě naopak, různorodost a kreativita jsou na tomto poli vítány. Nicméně některá fakta a procesy zde nastíněné můžeme považovat za osvědčené a můžeme je doporučit k dalšímu užití, testování a úpravám. Protože stejně tak, jako má každá věda určující směr a data, která jsou v současné době relevantní, profesionálně prováděná popularizace by také měla respektovat určité zásady. Naším cílem by však nemělo být jen prezentovat archeologické poznatky samy o sobě, ale používat archeologii jako prostředek vzdělávání v celé řadě témat. Ovšem abychom toho mohli dosahovat, potřebujeme nejprve vzdělat sami sebe v metodách, které nám umožní být efektivními učiteli. Archeologové jsou totiž často do práce s veřejností nuceni, tudíž jejich práce povětšinou postrádá pedagogický aspekt. Ale i ti, kteří to dělají dobrovolně, si jen zřídka vytvářejí plány a postupují dle určitých záměrů a cílů (*Bartoy 2012*, 555-558). Pokud však veřejnosti chceme nabízet naše vzdělávací služby, a dělat to za jejich peníze, musíme se profesionalizovat a věnovat patřičnou pozornost také způsobům vzdělávání.

Jakým způsobem lze veřejnosti předávat archeologické poznání tak, aby odpovídalo zde nastíněným hodnotám, práce detailně rozebírá v jednotlivých kapitolách v teo-

retické rovině i na příkladech dobré praxe. Pro přehledný souhrn výsledků celého výzkumu jsme nejzásadnější myšlenky celé práce shrnuli do 15 bodů, u nichž vždy uvedeme odkazy na příslušné kapitoly, které se danému tématu detailně věnují.

15 východisek efektivní popularizace archeologie:

1. ARCHEOLOGIE JAKO SLUŽBA SPOLEČNOSTI

Smyslem archeologie by neměla být pouze záchrana a ochrana kulturního dědictví, případně jeho prostá prezentace, ale celý komplex činností, významných a prospěšných v celospolečenském měřítku. Prostřednictvím poznatků z archeologie lze rozvíjet a posilovat historické vědomí společnosti, národní a kulturní identitu i individuální znalosti a dovednosti. Učení se o různorodosti kultur minulosti a současnosti je nezbytné pro život v pluralistickém světě a archeologie je systematickým způsobem, jak se tyto informace dozvídat a předávat je dále do společnosti (*Franklin – Moe 2012, 577*). Za tímto účelem je nezbytná snaha o porozumění době, lidem i jednotlivým cílovým skupinám, s kterými v rámci popularizace pracujeme.

- Kap. 2. 1 Archeologie a česká společnost v 21. století
- Kap. 2. 3 Opomíjené aspekty popularizace oboru

2. ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA ARCHEOLOGÍ

Archeologie se dotýká také vztahu člověka a jeho životního prostředí. Moderní vědecké metody dnes přinášejí stále podrobnější poznatky o jeho vývoji a působení lidské činnosti na přírodu. Její využívání minulými populacemi může být pro dnešní společnost v některých případech zdrojem inspirace, jindy zase odstrašujícím příkladem. Považujeme za významné, že prostřednictvím archeologie můžeme pomoci udržet ve společnosti témata přirozeného koloběhu života a schopnosti člověka přežít. V době, kdy děti již mnohdy neví, odkud se bere maso, mléko či kožené výrobky, jak a kde se pěstují plodiny či jak se rozdělává oheň, by mělo být v zájmu nás všech tyto podněty vracet do vzdělávání. Citlivá integrace environmentálních témat do popularizace archeologie je i vzhledem k aktuálním světovým trendům více než žádaná.

- Kap. 2. 3. 2 Archeologie jako prostředek rozvoje společnosti
- Kap. 4. 4 Ožívání minulosti: archeoparky, rekonstrukce a living history
- Kap. 5. 3 Vzdělávací komiks Den v životě neolitické ženy
- Kap. 5. 5 Konceptová analýza edukačního programu Příběh pravěku aneb Co bylo, když nebyla škola

3. ZKOUMAT MINULOST – MYSLET NA SOUČASNOST

Naším cílem není prezentovat minulost jako fakta odtržená od současné reality, ale propojovat dnešní generace s těmi minulými. Archeologie pomáhá lidem hledat jejich vlastní kořeny, objevovat, co mají společného, odpovídat na otázky o původu věcí a jevů, ukazovat

prapůvodní, avšak stále funkční procesy technologické i sociální. Obzvláště účinnou metodou je konfrontace s jim blízkými konkrétními jevy a předměty, která často přiměje jedince k reflexi své vlastní doby a života.

→ Kap. 5 Akční výzkum vybraných forem archeologické popularizace

4. DIDAKTICKÁ TRANSFORMACE ARCHEOLOGICKÝCH PRAMENŮ A MNOHOST FOREM

Studium a porozumění principům didaktiky zkvalitňuje a prohlubuje popularizaci snad v každém oboru. Při plánování i realizaci archeologických popularizačních aktivit je nezbytné přemýšlet nad obsahem, tedy tím, co danou aktivitou chceme sdělit, a také nad formou sdělení. Podle toho volíme prostředky, kterými náš obsah předáme zvoleným cílovým skupinám. Základem však vždy musí být kvalitní a odborně vyhovující obsah. Co se týče forem popularizace, díky jejich početnosti nelze stanovit ty nejlepší, naopak, osvědčila se jejich pestrost a vzájemné propojování.

→ Kap. 3 Didaktická transformace jako základ efektivní popularizace

→ Kap. 5 Akční výzkum vybraných forem archeologické popularizace

5. ZÁKLADNÍ PEDAGOGICKÉ PRINCIPY

Pedagogických škol a směrů je dnes mnoho, proto není snadné zvolit z nich ten nejvhodnější pro aplikaci v archeologické popularizaci. V akčním výzkumu i reflektivní praxi autorky této práce se nejvíce osvědčil konstruktivistický přístup na principu humanisticko-kreativního modelu výuky, který koreluje s cíli vymezenými v úvodu práce a vede k rozvoji kritického myšlení. Jako nezbytné se ukázaly také aktivizační metody vycházející ze zážitkové pedagogiky a využívající hands-on přístup a objektové učení, které podporují interaktivitu a zároveň jsou vizuálně atraktivní.

→ Kap. 3.1.1 Konstruktivismus a humanisticko-kreativní model výuky v archeologické edukaci

→ Kap. 3.1.2 Pedagogický slovníček archeologa-popularizátora

→ Kap. 5.5 Konceptová analýza edukačního programu Příběh pravěku aneb Co bylo, když nebyla škola

→ Kap. 5.6 Experimentální archeologie a její přínos na příkladu Kurzu experienciální archeologie

6. PŘÍNOS STRATEGICKÉHO PLÁNOVÁNÍ

Efektivní popularizace je systematickou a dlouhodobou prací, která vyžaduje koncepční přístup a plánování. Tvorba edukační a komunikační strategie by měla být součástí práce každého muzejního pedagoga, lektora či archeologa-popularizátora, neboť tvoří teoretickou oporu i praktickou pomůcku. Umožňuje s archeologickými prameny pracovat komplexně a vede k celistvé a srozumitelné prezentaci artefaktů, lokalit, regionu, či tématu.

→ Kap. 4.1 Význam a tvorba edukační a komunikační strategie v archeologii

→ Kap. 5.4 Edukační práce s germánským pohřebištěm Dobřichov – Pičhora

→ Kap. 5.2 Případová studie Krumbenowe

7. PRÁCE S INTERPRETACÍ

Primární archeologické prameny jsou základem každé kvalitní popularizační aktivity. Jejich interpretace by však neměla být ani příliš generalizována, ani za účelem srozumitelnosti ohýbána a upravována. Zároveň bychom také měli poskytovat lidem z řad široké veřejnosti prostor k vlastnímu zamyšlení nad interpretací pramenů, které jim předkládáme, a nesnažit se zodpovědět všechny nastíněné otázky.

- Kap. 4.2 Narativní přístup v kontextu problematiky interpretace
- Kap. 5.3 Vzdělávací komiks Den v životě neolitické ženy
- Kap. 5.4 Edukační práce s germánským pohřebištěm Dobřichov – Pičhora

8. SÍLA NARATIVU

Příběhy jsou odnepaměti tím nejmocnějším způsobem předávání informací o minulosti a silným vzdělávacím nástrojem. Archeologie poskytuje nepřeborné množství námětů k vyprávění příběhů z té nejhlubší minulosti, které se však svou lidskou podstatou dotýkají každé doby a mohou ovlivnit i tu současnou. Archeologický narativ však vyžaduje dodržování určitých pravidel a velkou dávku odborných, didaktických i vypravěčských schopností, aby nedošlo k dezinterpretaci ani těžkopádnému zjednodušení tématu.

- Kap. 3.6 Různá pojetí konceptualizace archeologického obsahu
- Kap. 4.2 Narativní přístup v kontextu problematiky interpretace
- Kap. 5.3 Vzdělávací komiks Den v životě neolitické ženy
- Kap. 5.4 Edukační práce s germánským pohřebištěm Dobřichov – Pičhora
- Kap. 5.7 Popularizace prostřednictvím online článků

9. KOUZLO AUTENTICITY

To, že archeologie čerpá hlavně z hmotných pramenů, je na jednu stranu nevýhoda, z pohledu její popularizace však velký klad. Protože právě artefakty, které byly vytvořeny lidmi žijícími před tisíci lety, mohou být stále součástí našich životů. Lidé minulosti, stejně jako jejich slova, zmizeli již dávno. Ale jejich věci, které formovaly jejich životy, jsou stále přítomné a tvoří přímou, fyzickou a hmatatelnou linii mezi minulostí a současností. To je hodnota autenticity – pouze reálné věci z minulosti mohou vytvořit takové spojení mezi odlišnými dobami, protože se účastní obou (*Lipe 2002, 21*). Veřejnost toto velmi dobře vnímá a právě pravost, originalita a stáří předmětů na lidi působí jako kouzlo. Toto bychom měli mít na paměti a snažit se tento kontakt zprostředkovat v co nejvyšší možné míře.

- Kap. 4.4 Oživování minulosti: archeoparky, rekonstrukce a living history
- Kap. 5.2 Případová studie Krumbenowe
- Kap. 5.5 Konceptová analýza edukačního programu Příběh pravěku aneb Co bylo, když nebyla škola

10. MYSLET GLOBÁLNĚ – PRACOVAT LOKÁLNĚ

Popularizaci a vztahu archeologie a veřejnosti obecně je v rámci tzv. public archaeology věnována odborná pozornost po celém světě, proto je důležité se v těchto trendech orientovat a přizpůsobovat je pro naše české prostředí. Globální problémy a tendence také hýbají českou společností, proto bychom je měli sledovat a odpovídat na očekávání a potřeby, které na jejich základě společnost má. Jednou z cest, kde se v tomto ohledu může uplatnit i archeologie, je práce s komunitou. Vzhledem k terénní podstatě a regionální působnosti oboru se právě komunitní archeologie osvědčila jako výtečný nástroj.

- Kap. 2.1 Archeologie a česká společnost v 21. století
- Kap. 4.3 Komunitní archeologie
- Kap. 5.4 Edukační práce s germánským pohřebištěm Dobřichov – Pičhora

11. SPOLUPRÁCE A KREATIVITA NA CESTĚ ZA INTERDISCIPLINARITOU

Dnes je interdisciplinární přístup nepostradatelný nejen v samotné vědě, ale i v její popularizaci. V té archeologické bychom měli využívat poznatky nejen ze svého vlastního oboru, ale obsahově čerpat také z dalších příbuzných přírodovědných i společenských disciplín. Při realizaci aktivit je pak výhodné spolupracovat nejen mezi archeologickými či muzejními institucemi, ale navazovat kontakt také se školami, místními spolky, sdruženími či firmami. V duchu moderního a nenuceného působení naší snahy nám velkou službu udělá také kreativní přístup a dlouhodobá spolupráce se zainteresovanými grafiky, filmaři, fotografi či dalšími umělecky zaměřenými jedinci.

- Kap. 4.1 Význam a tvorba edukační a komunikační strategie v archeologii
- Kap. 5.3 Vzdělávací komiks Den v životě neolitické ženy
- Kap. 5.6 Experimentální archeologie a její přínos na příkladu Kurzu experienciální archeologie
- Kap. 5.8 Intermediální postupy ve videu Když hroby promlouvají

12. ARCHEOLOGIE V DIGITÁLNÍM VĚKU

Chceme-li zachovat archeologii moderní tvář, nemůžeme se vzhledem k podobě současného světa vyhnout digitálním technologiím. Popularizaci bychom jim však neměli podřizovat, ale využít je jako skvělý prostředek ke komunikaci s veřejností, upoutání její pozornosti a nalákání k osobnímu fyzickému kontaktu. Webové portály a sociální sítě by měly být nedílnou součástí naší popularizační práce, což, chceme-li konkurovat aktuální bohaté technologické nabídce, samozřejmě obnáší i jejich studium a znalost práce v tomto prostředí.

- Kap. 4.5 Přínos digitálních technologií a multimédií pro efektivní popularizaci
- Kap. 5.7 Popularizace prostřednictvím online článků
- Kap. 5.8 Intermediální postupy ve videu Když hroby promlouvají

13. LIVING HISTORY JAKO NEJLEPŠÍ REKONSTRUKCE MINULOSTI

Ožívání minulosti je pro svou vizuálně názornou formu atraktivním, a při správném odborném i didaktickém uchopení také velmi efektivním způsobem předávání archeologických poznatků. Mnoho z nás totiž v sobě nosí určitou touhu či volání po odhalování našeho primitivnějšího já, po spojení s dávnou minulostí. Je to přirozená potřeba, která nás jako lidské bytosti odlišuje od zvířat. A právě living history tuto touhu vrátit se ke kořenům a prožít na okamžik (alespoň zdánlivou) realitu našich předků dokáže naplnit. Ovšem k takovému ožívání, ať už v rámci koníčku či profesionální popularizace, je potřeba přistupovat s respektem a zároveň kontrolovat kvalitu takových aktivit, aby kulturní dědictví bylo tímto prostřednictvím předáváno odborným způsobem a tato praxe zachovávána (*Meder – Seipelt – Slanitz 2016*, nestránkováno).

- Kap. 4.4 Ožívání minulosti: archeoparky, rekonstrukce a living history
- Kap. 5.2 Případová studie Krumbenowe
- Kap. 5.4 Edukační práce s germánským pohřebištěm Dobřichov – Pičhora

14. NEPOSTRADATELNÁ EXPERIMENTÁLNÍ ARCHEOLOGIE

Experimentální archeologie jakožto vědecká metoda v průběhu svého vývoje rozšířila nejen své možnosti, ale proměnil se také pohled odborné veřejnosti na ni. Není již jen metodou testování hypotéz, ale také prostředkem otevírání archeologických obzorů. Její neoddělitelnou součástí je dlouhodobá praxe a sbírání zkušeností na poli jednotlivých technologií, které je stěžejní pro archeology samotné, pro výuku studentů a také pro zprostředkování získaných poznatků veřejnosti. Vzhledem k tomu, že experimentální archeologie umožňuje uplatnění celé řady efektivních pedagogických metod, od konstruktivistického přístupu přes zážitkovou pedagogiku až po flow efekt a objektové a činnostní učení, v popularizaci bychom s ní měli počítat.

- Kap. 3.1 Terminologická a teoretická východiska
- Kap. 5.6 Experimentální archeologie a její přínos na příkladu Kurzu experienciální archeologie

15. ZNALOSTI MARKETINGU A PR

Sebekvalitnější popularizační aktivita by nemohla splnit svůj účel, pokud by se nám nepodařilo ji dostatečně rozšířit k cílovým skupinám. Z toho důvodu se vyplatí sledovat nejnovější trendy na poli marketingu a public relations a umět komunikační nástroje využívat. Archeologie totiž pro veřejnost představuje přitažlivou “značku”, je tedy jen na nás, jestli toho dokážeme využít.

- Kap. 2.1 Archeologie a česká společnost v 21. století
- Kap. 4.1 Význam a tvorba edukační a komunikační strategie v archeologii

Náměty na další výzkum

Přesto že se v poslední dekádě podoba popularizace archeologie u nás i ve světě proměnila a její četnost se zvýšila, nesmíme usínat na vavřínech. Tak jako v každém odvětví, propojeném se vzděláváním a komunikací s lidskou společností, zůstává i před námi stále mnoho neznámých a dostatek podnětů ke zlepšování. Jelikož kontinuita mezi praxí, teorií a výzkumem je nezpochybnitelná, a jak jsme si ukázali, přináší dobré výsledky, v nejbližší budoucnosti se budeme zaměřovat na následující body:

- *Zkvalitňování reflektivní praxe a zefektivňování metod*
 - Další studium pedagogických a didaktických metod a jejich aplikace a reflexe v archeologické edukační praxi
 - Tvorba nových a inovace stávajících popularizačních forem a prostředků

- *Evaluace*
 - Nutnost systematické evaluace jednotlivých popularizačních aktivit
 - Tvorba vhodného evaluačního nástroje pro hodnocení dopadu konkrétních aktivit
 - Evaluační analýza jednotlivých prezentačních prostředků

- *Precizace cílových skupin*
 - Prohloubení práce s různými cílovými skupinami
 - Zkoumání způsobů oslovování skupin, které se primárně o historii nezajímají
 - Větší důraz na participaci skupin se zájmem o historii
 - Zkvalitnění práce s komunitami

- *Spolupráce se školami a pedagogy na lokální i celorepublikové úrovni*
 - Nabídka více programů a aktivit pro základní školy
 - Navštěvování školní výuky vlastivědy a dějepisu a podílení se na jejím vylepšování
 - Spolupráce s pedagogy a poskytování teoretických i praktických podkladů, pořádání workshopů
 - Zapojení se do vysokoškolské výuky pedagogů v rámci oblastí dotýkajících se nejstarších období lidské minulosti

- *Spolupráce s dalšími institucemi i jednotlivci popularizujícími archeologii*
 - Organizace workshopů a panelových diskuzí, týkajících se edukačních archeologických metod
 - Společná tvorba aktivit a vzájemná spolupráce
 - Sdílení zkušeností, teoretických i praktických poznatků

- *Prohlubování teorie*
 - Hledání aktuálních odpovědí na klíčové otázky “Proč je archeologie pro společnost důležitá, co jí může přinášet a jaké metody k tomu může používat”
 - Teoretický výzkum pedagogických aspektů popularizace archeologie
 - Analýza možností interpretace v kontextu komunikace s veřejností

- *Výzkumy veřejného mínění*
 - Rozsáhlý výzkum percepce archeologie českou společností
 - Analýza znalostí veřejnosti o prehistorii a jejím vztahu k současnosti u různých cílových skupin

5 ZÁVĚR

V této práci jsme se zaměřili na nové přístupy k popularizaci archeologie v kontextu jejího přínosu pro společnost 21. století. Jako výzkumný problém jsme zvolili didaktickou transformaci archeologických pramenů pro potřeby efektivní popularizace oboru. Tento dosud nespécifikovaný a velmi široký termín jsme však nejprve museli definovat. Z tohoto důvodu jsme celou práci rozdělili na dvě části – teoretickou a praktickou. V první části jsme provedli teoretickou analýzu role archeologie v současné společnosti¹ a pokusili se najít další aspekty, které může využití archeologických poznatků širokou veřejností zahrnovat. Zdůraznili jsme, že popularizace archeologie by neměla mít pouze prezentační, ale také silně edukační charakter. Právě vzdělávací hledisko považujeme v této práci za stěžejní, a proto jsme do teoretické analýzy aplikovali také principy oborové didaktiky a muzejní pedagogiky. Domníváme se, že bez těchto esenciálních znalostí a pedagogického smýšlení není možné přibližovat lidem archeologické poznání skutečně efektivně. Nejde totiž o jednosměrnou práci s veřejností, ale o oboustrannou komunikaci, práci pro veřejnost. To byl také jeden z důvodů, proč jsme práci pojali nejen jako odbornou studii, ale také jako inspirativní metodickou pomůcku pro další popularizátory, lektory či muzejní pedagogy.

V úvodu nastíněnou teoretickou základnu založenou na interdisciplinárních poznacích, vycházejících jak z archeologie, tak také z historie, sociologie, filozofie a v neposlední řadě zmíněné muzejní a zážitkové pedagogiky a didaktiky, jsme se dále pokusili dát do souvislosti s konkrétními jevy v archeologické popularizační praxi. Témata, jako je strategické plánování edukačních aktivit, komunitní archeologie, problematika interpretace v rámci archeologického narativu či význam rekonstruování minulosti formou living history a experimentální archeologie, jsme rozebrali nejen teoreticky s využitím nejnovější odborné literatury, ale také modelově na příkladech dobré praxe. První část práce tak dostala jasné obrysy praktického využití a úzké napojení na samotný vědní obor archeologie.

Druhá část práce si kladla za cíl pokračovat v hledání odpovědí na formulované výzkumné otázky a zpřesňovat ty odpovědi, které vyplynuly z předchozí teoretické analýzy. Zaujali jsme strategii triangulace, přičemž jako výzkumné metody jsme zvolili kvalitativní výzkum, akční výzkum a reflektivní praxi, založenou na četných autorčinných popularizačních aktivitách. Tato praktická část detailně představila vybrané formy a metody,

¹ Přičemž středobodem našeho zájmu byla společnost na území České republiky.

s důrazem na jejich souvislosti s cíli vytyčenými v části teoretické. V sedmi různorodých kazuistikách jsme názorně předvedli ucelený interdisciplinární přístup k didaktické transformaci archeologických poznatků pro potřeby efektivní popularizace, včetně konkrétních didaktických metod. Stejně tak jsme se pokusili upozornit na nefunkční řešení či problematické postupy, které je potřeba i nadále zkoumat či upravovat. Z toho důvodu jsme také provedli šetření mezi odbornou veřejností a snažili se prozkoumat její pohled na otázky, v této práci probírané. V závěrečném zhodnocení výsledků výzkumu jsme se také věnovali budoucímu vývoji na poli efektivní popularizace a nastínili směry, kterými by se teorie i praxe mohly ubírat. Jedině jednotou a propojením těchto dvou vědeckých přístupů totiž můžeme naši práci s archeologickými poznatky v kontextu celospolečenském posouvat o mnoho úrovní výše.

Za signifikantní považujeme fakt, že veškeré v práci představené aktivity se setkávaly s pozitivním přijetím veřejnosti, které ukazuje na stále přetrvávající zájem společnosti nejen o nejstarší dějiny lidstva, ale také o archeologický obor jako takový. Obzvláště z autorčiných častých kontaktů s pedagogy základních škol bylo zřejmé, že pociťují absenci metodické podpory výuky pravěkých a raně středověkých období a že její poskytování ze strany archeologů velmi oceňují. Toto považujeme za jeden z nejvýznamnějších momentů celého výzkumného tématu, který dokládá nutnost vzniku dalších odborných prací v této sféře a na něž je potřeba i nadále navazovat.

6 LITERATURA

Bartoy, K. M. 2012: Teaching through rather than about: Education in the context of public archaeology. In: Skeates, R. - McDavid, C. - Carman, J. (eds.), *The Oxford Handbook of Public Archaeology*. Oxford, 552-565.

Beneš, Z. 2013: Co je a co není oborová didaktika. Teze a podněty k diskuzi. [online]. Akreditační komise Česká republika [cit. 2016-04-28]. Dostupné z WWW: <<https://www.akreditacnikomise.cz/cs/oborove-didaktiky/280-co-je-a-co-neni-oborova-didaktika.html>>.

Bělohradský, V. 2014: Společnost nevolnosti. Praha.

Bosch, A. V. D. - Herik, J. V. D. - Doorenbosch, P. 2009: Digital Discoveries in Museums, Libraries, and Archives: Computer Science Meets Cultural Heritage. *Interdisciplinary Science Reviews*, 34/2-3. 129-138.

Deady, E. 2014: Discussion on Experimental versus Experiential Archaeology. [online]. EXARC Manuals [cit. 2016-09-22]. Dostupné z WWW: <<http://journal.exarc.net/issue-2015-1/mm/discussion-experimental-versus-experiential-archaeology>>.

Droberjar, E. 1999: Dobřichov-Pičhora. Ein Brandgräberfelder der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen, *Fontes Archaeologici Pragenses* 23, Pragae.

Franklin, M. E. - Moe, J. M. 2012: A Vision for Archaeological Literacy. In: Skeates, R. - McDavid, C. - Carman, J. (eds.), *The Oxford Handbook of Public Archaeology*. Oxford, 552-565.

Hendl, J. 2016: Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace. Praha.

Holtorf, C. 2012: Search the Past - Find the Present. Qualities of Archaeology and Heritage in Contemporary Society. Oxford.

Hooper-Greenhill, E. 2007: Museums and Education. Purpose, pedagogy, performance. Oxon.

Chlup, T. 2016: Záchranný archeologický výzkum neolitického sídliště ve Velimi (okr. Kolín) v roce 2016. Předběžná zpráva. *Archeologie ve středních Čechách* 21, 63-72.

Lipe, W. D. 2002: Public Benefits of Archaeological Research. In: Little, B. J. (ed.), *Public Benefits of Archaeology*. Gainesville, 20-28.

Lipovetsky, G. 2013: Hypermoderní doba. Od požitku k úzkosti. Praha.

McGhee, F. 2012: Participatory Action Research and Archaeology. In: Skeates, R. - McDavid, C. - Carman, J. (eds.), *The Oxford Handbook of Public Archaeology*. Oxford, 213-229.

McNiff, J. - Whitehead, J. 1988: Action Research: Principles and Practice. London.

Meder, T. - Seipelt, J. - Slanitz, S. 2016: Living History as an Instrument for Historical and Cultural Exchange in German Archaeological Open-Air Museums: An Online Suervesy

Defines Present Status [online]. EXARC Journal 2016/4. [cit. 2017-05-09]. Dostupné z WWW:<<http://journal.exarc.net/issue-2016-4/int/living-history-instrument-historical-and-cultural-exchange-german-archaeological-open-air-museums>>.

Merimman, N. 2004: Introduction: diversity and dissonance in public archaeology. In: Merimman, N. (ed.), *Public Archaeology*. London, 1-19.

Popelka, M. – Šmolíková, M. 2003: Archeologie pro laickou veřejnost. (Re)konstrukce a experiment v archeologii 3, 153-156.

Skeates, R. – Carman, J. – McDavid, C. 2012: Introduction: Questioning Archaeology's Place in the World. In: Skeates, R. – McDavid, C. – Carman, J. (eds.), *The Oxford Handbook of Public Archaeology*. Oxford, 1-10.

Smetánka, Z. 2004: Archeologie a experiment. *Dějiny a současnost* 22, 2-5.

Šobáňová, P. 2012: Muzejní edukace. Olomouc.

Šubrt, J. – Pfeiferová, Š. 2010: Nástin teoreticko-sociologického přístupu k otázce historického vědomí. In: Šubrt, J. (ed.), *Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu: teorie a výzkum*. Kolín, 21-30.

Tichý, R. 2014: Archeodidaktika jako alternativa vztahu muzeologie a archeologie. Je prezentace archeologie vědou? In: *Sborník k počtě J. Kalfersta. Archeologie východních Čech – Supplementum 1*. Hradec Králové, 297-302.

Tomešková, K. 2016: Muzejní pedagogové – naivní snílci nebo připravení pragmatici? In: Kocichová, I. – Žáčková, M. (eds.), *Perspektivy české muzejní edukace. Sborník příspěvků z konference*. Praha, 14-20.

Valenta, J. 2014: Edukační teorie a (tzv. Praktické obory zabývající se osobnostním a sociálním rozvojem. In: Jedlička, R. (ed.), *Teorie výchovy – tradice, současnost, perspektivy*. Praha, 156-187.

VanSledright, B. A. 2011: *The Challenge of Rethinking History Education. On Practices, Theories, and Policy*. New York.

Wood, G. 2013: Let's Build a Medieval Tile Kiln – Introducing Experimental Archaeology into the University Curriculum [online]. EXARC Journal 2013/2 [cit. 2016-08-16]. Dostupné z WWW: <<http://journal.exarc.net/issue-2013-2/ea/lets-build-medieval-tile-kiln-introducing-experimental-archaeology-university-curriculum>>.

7 PUBLIKAČNÍ ČINNOST AUTORKY

Mikešová, V. 2011: Sídliště z pozdní doby halštatské a časně doby laténské v Brandýse n. Labem – Vrábí. *Archeologie ve středních Čechách* 15/2, 859-874.

Mikešová, V. 2012: Archeologie a veřejnost – vztah vědního oboru a laické veřejnosti. Rukopis magisterské diplomové práce uložený na Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou FF UK Praha.

Mikešová, V. 2012: Využití průzkumů veřejného mínění pro potřeby zjištění vztahu mezi archeologií a veřejností v ČR. *Živá archeologie* 14/2012, 66-69.

Mikešová, V. 2012: Standardy v prezentaci digitalizovaných sbírek. *Muzeum* 50/2, 59-63.

Mikešová, V. 2013: Dlouho očekávaný čtvrtý sborník *Veřejná archeologie* je na světě. *Archeologie východních Čech* 6. 423-425.

Mikešová, V. – Vělová, L. 2013: Příspěvek k prezentaci oboru na internetu. *Archeologie na dosah – nový portál Národního muzea*. In: Šmidtová – Popelka – Šmolíková – Bureš (eds.), *Veřejná archeologie. Příspěvky z konferencí Archeologie a veřejnost 2007 a 2012*, Praha, 165-172.

Mikešová, V. 2014: Přínos multimédií a digitálních technologií pro popularizaci archeologie. *Muzeum* 52/1, 14-20.

Mikešová, V. 2015: Popularizace archeologie v 21. století: Proč, jak a pro koho? *Archeologie ve středních Čechách* 19/2. 553-558.

Mikešová, V. 2016: Oborová didaktika jako základ efektivní popularizace archeologie. *Archeologie ve středních Čechách* 20/2, 881-897.

Šobáňová, P. – Lažová, J. – Mikešová, V. – Husák, J. – Kocichová, I. – Honzíková, P. – Mrázková, V. 2016: *Muzeum versus digitální éra*. Olomouc.

Mikešová, V. 2017: A Course in Experiential Archaeology at an Archeopark as a Part of Active University Education. *EXARC Journal* 2017/1. Unpaginated.

Puhačová, V. – Puhač, M. 2017: *Den v životě neolitické ženy*. Vzdělávací komiks. Praha.